

Regeringens proposition

2007/08:47

Utvidgad rätt till biträde vid förhör under
förundersökning, m.m.

Prop.
2007/08:47

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 19 december 2007

Fredrik Reinfeldt

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas rätten till biträde vid förhör under förundersökning. Regeringen föreslår att alla som förhörs under en förundersökning ska ha rätt att ha ett biträde närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

I propositionen behandlas vidare frågan om underrättelse till närstående vid frihetsberövande. Det föreslås att underrättelse till närstående om ett frihetsberövande ska lämnas tidigare och i flera fall än enligt nuvarande ordning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2008.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.	7
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	9
2.4	Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)	11
3	Ärendet och dess beredning	13
4	Biträde vid förhör under förundersökning	13
5	Underrättelse till närstående om frihetsberövande	17
6	Ikraftträdande	21
7	Ekonomiska konsekvenser	22
8	Författningskommentar	22
8.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	22
8.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.	24
8.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	25
8.4	Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984: 387)	26
Bilaga 1	Sammanfattning i betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (2003:74)	28
Bilaga 2	Lagförslagen i betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen	30
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser	33
Bilaga 4	Lagrådets yttrande	34
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 december 2007		35

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,
3. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
4. lag om ändring i polislagen (1984:387).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 23 kap. 10 § och 24 kap. 9 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 24 kap. 21 a §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

10 §¹

Vid förhör *skall* såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.

Undersökningsledaren *skall bestämma om någon annan än ett vittne får närvara vid förhör. Vid förhör, som enligt 18 § andra stycket hålls på den misstänktes begäran, har han och hans försvarare rätt att närvara. Även vid annat förhör får försvarare närvara, om det kan ske utan men för utredningen.*

Undersökningsledaren *bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid förhör.*

Vid förhör *ska* såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen och biträdet svarar mot de krav som ställs på försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte och hans eller hennes försvarare har rätt att närvara vid förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör får försvararen närvara, om det kan ske utan men för utredningen.

Målsägandebitråde har rätt att

Målsägandebitråde har rätt att

¹ Senaste lydelse 1994:420.

närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får *förordna* att *vad* som förekommit vid förhör inte får uppenbaras.

närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans *eller hennes* närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom *eller henne* vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får *besluta* att *det* som *har* förekommit vid förhör inte får uppenbaras.

24 kap.

9 §²

Då någon grips eller anhålls eller *då* ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket verkställs, *skall* den frihetsberövade få besked om det brott som han är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. *En anhållens närmaste anhöriga och andra personer som står den anhållne särskilt nära skall underrättas om anhållandet så snart det kan ske utan men för utredningen. En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.*

När någon grips eller anhålls eller *när* ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket verkställs, *ska* den frihetsberövade få besked om det brott som han *eller hon* är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet.

21 a §

När någon har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigivits, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 §, ska någon av den frihetsberövades närmaste anhöriga eller någon annan person som står den frihetsberövade särskilt nära underrättas om frihetsberövandet så snart det kan ske utan men för utredningen.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas

² Senaste lydelse 1998:24.

om frihetsberövandet, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl. Prop. 2007/08:47

Underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Prop. 2007/08:47

Härigenom föreskrivs att 5 a § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §¹

Om den dömden genom att fly till Sverige försöker att helt eller delvis undandra sig verkställighet av ett frihetsstraff och fallet kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet, får den dömden, på begäran av behörig myndighet i Danmark, Finland, Island eller Norge, häktas om det finns risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. *Vad* som där sägs om offentlig försvarare *skall* tillämpas beträffande offentligt biträde i den mån annat inte följer av 36 §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning *skall*, om den dömden begär det, hållas senast två dagar efter det att

Om den dömden genom att fly till Sverige försöker att helt eller delvis undandra sig verkställighet av ett frihetsstraff och fallet kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet, får den dömden, på begäran av behörig myndighet i Danmark, Finland, Island eller Norge, häktas om det finns risk för att han *eller hon* avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. *Det* som där sägs om offentlig försvarare *ska* tillämpas beträffande offentligt biträde i den mån annat inte följer av 36 §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning *ska*, om den dömden begär det, hållas senast två dagar efter det att

¹ Senaste lydelse 2000:459 (jfr 2000:721).

en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter två veckor från det att beslut i häktningsfrågan senast meddelats.

en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter två veckor från det att beslut i häktningsfrågan senast meddelats.

Prop. 2007/08:47

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Prop. 2007/08:47

Härigenom föreskrivs att 25 c § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 c §¹

I fall som avses i 25 b § 1 och som kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet får den dömde, på begäran av behörig myndighet i den andra staten, häktas om det finns risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. *Vad* som där sägs om offentlig försvarare *skall* tillämpas beträffande offentligt biträde i den mån annat inte följer av 25 f §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning *skall*, om den dömde begär det, hållas senast två dagar efter det att en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter

I fall som avses i 25 b § 1 och som kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet får den dömde, på begäran av behörig myndighet i den andra staten, häktas om det finns risk för att han *eller hon* avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. *Det* som där sägs om offentlig försvarare *ska* tillämpas beträffande offentligt biträde i den mån annat inte följer av 25 f §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, *21 a §*, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning *ska*, om den dömde begär det, hållas senast två dagar efter det att en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter

¹ Senaste lydelse 2000:460 (jfr 2000:722).

två veckor från det att beslut i två veckor från det att beslut i Prop. 2007/08:47
häktningsfrågan senast meddelats. häktningsfrågan senast meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

Härigenom föreskrivs i fråga om polislagen (1984:387)

dels att 29 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 a §

Om den som har omhändertagits enligt denna lag eller enligt sådana särskilda föreskrifter som avses i 11 § eller som på någon annan grund är skyldig att stanna kvar hos polisen begär det eller om det annars finns skäl för det, ska någon av hans eller hennes närmaste anhöriga eller någon annan person som står honom eller henne särskilt nära underrättas om åtgärden. Vid pågående brottsutredning får dock underrättelsen inte lämnas förrän det kan ske utan men för utredningen.

Om den berörde motsätter sig att någon underrättas om åtgärden, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om åtgärden har upphört.

29 §¹

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd skall verkställa ett frihetsberövande och bestämmel-

Det som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid Försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning. Föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 gäller även tjänsteman vid Kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd ska verkställa ett frihetsberövande och be-

¹ Senaste lydelse 1998:27.

sen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt *skall* överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid *kustbevakningen* att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.

stämelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans *eller hennes* förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt *ska* överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid *Kustbevakningen* att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.

Bestämmelserna i 17 a § gäller också när någon är skyldig att under en brottsutredning stanna kvar hos någon annan myndighet än en polismyndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

Europarådets anti-tortyrkommitté (The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) har kritiserat den svenska utformningen av rätten till biträde vid förhör under förundersökning och gjort gällande att alla som är skyldiga att stanna kvar hos de brottsutredande myndigheterna ska ha en formell rätt att anlita juridiskt biträde, oavsett om personen hålls kvar i egenskap av målsägande, misstänkt eller vittne. Enligt CPT ska rätten till biträde alltså inte gälla enbart misstänkt som har underrättats om brottsmisstanke.

Även när det gäller underrättelse till närstående om frihetsberövande har CPT kritiserat den svenska ordningen och angett att bestämmelserna ska gälla alla personer som berövas friheten och att gruppen frihetsberövade ska definieras brett. Förutom anhållna menar CPT att underrättelseskyldigheten, som ska gälla från den tidpunkt då personen är skyldig att stanna kvar hos polisen, även ska gälla exempelvis den som grips, tas om hand eller är vittne. CPT har vidare uttalat att underrättelse inte ska lämnas mot den frihetsberövades vilja utom i exceptionella fall, t.ex. om personen är mentalt sjuk, och att undantag från regeln ska vara klart begränsade och omgärdade av skyddsregler vad gäller dokumentation och beslutsbehörighet.

Regeringen har överlämnat de aktuella frågorna till Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU), som behandlar dessa i det femte delbetänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74).

En sammanfattning av betänkandet i nu aktuella delar finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag, såvitt nu är av intresse, finns i *bilaga 2*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2003/6674/PO).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 6 december 2007 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslagen. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*. Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Lagrådsremissens lagförslag överensstämmer med propositionens.

4 Biträde vid förhör under förundersökning

Regeringens förslag: Alla som förhörs under en förundersökning ska ha rätt att ha ett biträde närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen. I fråga om biträdets kvalifikationer ska samma krav gälla som för en försvarare.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens med den skillnaden att utredningens förslag inte innehåller någon bestämmelse i lag

som begränsar rätten till biträde om det skulle vara till men för utredningen.

Remissinstanserna: I stort sett samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan någon invändning. *Riksdagens ombudsmän (JO)* tillstyrker förslaget i princip men anser att det uttryckligen bör slås fast att det ska vara fråga om ett juridiskt biträde, eftersom detta inte självklart följer av den av utredningen föreslagna hänvisningen till bestämmelserna om försvarare i 21 kap. 3 § rättegångsbalken (RB). JO anför vidare att bestämmelserna i 21 kap. 3 § RB inte är fullt adekvata i fråga om ett biträde till en annan förhörsperson än den misstänkte. I stället bör det enligt JO i en särskild regel läggas fast de lämplighetskrav som ska ställas på ett förhållningsbiträde. JO menar också att bestämmelserna i 21 kap. 3 § inte ger de möjligheter att avvisa ett olämpligt biträde som görs gällande i utredningen. JO är av uppfattningen att det i en särskild regel bör läggas fast vem som ska ha rätt att avvisa ett olämpligt biträde. *Justitiekanslern (JK)*, som också tillstyrker förslaget i princip, anför att det möjligen skulle finnas anledning att närmare överväga om samma krav som ställs på en försvarare alltid ska ställas på ett juridiskt biträde. När uppdraget avser en person som över huvud taget inte är misstänkt för inblandning i den aktuella brottsligheten är enligt JK kanske inte alltid samma lämplighetskrav relevanta. Liksom JO menar *Ekobrottsmyndigheten* att det inte utan vidare torde följa av hänvisningen till 21 kap. 3 § RB att det ska vara fråga om ett juridiskt biträde. Myndigheten anför vidare att den är osäker på om den nämnda hänvisningen ger de möjligheter att avvisa ett olämpligt biträde som utredningen menar att den gör. *Kustbevakningen* anför, med hänvisning till ett antal praktiska tillämpningssvårigheter inom myndighetens verksamhetsområde, att rättigheten inte bör utformas så att förhör över huvud taget inte kan genomföras förrän biträdets närvaro kan anordnas. *Östersunds tingsrätt* ställer sig ytterst tveksam till om det verkligen föreligger något behov av juridiskt biträde vid förhör rent generellt och menar att ett sådant system skulle kunna utnyttjas till skada för utredningen.

Skälen för regeringens förslag

En utvidgning av rätten till biträde under förundersökningen

Den traditionella synen är att rätten till biträde av försvarare förutsätter att misstanken är riktad mot en specifik person och att graden av misstanke har uppnått en viss nivå. En misstänkt får anlita försvarare under förundersökningen så snart undersökningen har kommit så långt att personen är skäligen misstänkt för brottet (SOU 1926:32 s. 49). När förundersökningen har kommit till det stadiet ska personen vid förhör underrättas om misstanken mot honom eller henne (23 kap. 18 § första stycket RB). Det främsta syftet bakom den bestämmelsen är att den misstänkte ska kunna ta till vara sin rätt, t.ex. genom att anlita försvarare.

Ibland avser förundersökningen i första hand frågan om brott över huvud taget har begåtts. Om utredningen visar att brott föreligger kan det vara relativt klart vem som ska hållas ansvarig för detta. Förundersökningen kan bl.a. i ett sådant fall komma att drivas ganska långt innan

någon kan delges misstanke om brottet trots att personen i fråga kanske har hörts vid flera tillfällen tidigare under utredningen. Om en sådan person väljer att ta med sig en försvarare till förhöret är det i och för sig ovanligt att försvararen vägras möjlighet att närvara. Någon formell rätt för förhörspersonen att biträdas av en försvarare finns dock inte.

Den traditionella synen att misstanken måste vara riktad mot viss person och ha uppnått viss nivå, skäligen misstanke, för att få biträdas av någon vid ett förhör under förundersökningen måste enligt regeringens mening anses förlegad. Även om polis, åklagare och andra brottsutredande myndigheter (Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket) är skyldiga att vara objektiva under en förundersökning (23 kap. 4 § RB) kan det finnas ett behov av biträde under förundersökningen innan undersökningen nått det angivna stadiet. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det i dessa fall saknas skäl att ha formella regler som kan hindra den som önskar låta sig biträdas av en för ändamålet lämplig person att skaffa sig ett sådant stöd. Risken för att det uppstår negativa konsekvenser av en sådan ordning bedömer regeringen som liten. Möjligheterna att genomföra förhör kan i stället förbättras om den som ska höras får möjlighet att något tänka över sin situation och diskutera olika handlingsalternativ med en utomstående. I princip är ingen skyldig att yttra sig till polisen eller någon annan myndighet under en förundersökning (jfr 23 kap. 13 och 15 §§). Om den som ska höras vägrar att yttra sig innan han eller hon har fått ett biträde att närvara vid förhöret har man från de brottsutredande myndigheternas sida egentligen ingenting att vinna på att personen nekas att tillkalla ett biträde. Följden av en rätt till biträde kan bli att förhöret kan avslutas tidigare än vad som annars skulle ha blivit fallet och att personen därmed blir kvarhållen för förhör under en jämförelsevis kortare tid. Problem med att under tillåten förhörstid komma i kontakt med det biträde som förhörspersonen önskar torde utan lagstiftning kunna bemästras av förhørsledarna på samma sätt som de redan enligt nuvarande ordning hanterar liknande situationer när det gäller t.ex. offentliga försvarare.

Som framgår är regeringen av uppfattningen att även personer som inte är formellt delgivna misstanke om brott ska ha rätt att vid förhör under förundersökningen ha ett biträde närvarande vid förhöret. Det framstår dock inte som lämpligt att begränsa rätten till personer som ”kan misstänkas” för brott, alltså fall där misstanken ännu inte når upp till det nuvarande kravet på skäligen misstanke. En sådan ordning skulle inte uppfylla CPT:s krav och av flera skäl bli mycket svår att tillämpa i praktiken. Även den som uppenbarligen är målsägande eller vittne bör ha rätt att låta sig biträdas av en för ändamålet lämplig person. Att ha tillgång till ett sådant biträde kan även för dessa kännas som ett stöd, t.ex. därför att den som förhörs känner sig misstänkliggjord i något avseende. Regeringen bedömer dock att få andra än de som senare kan komma att bli formellt delgivna misstanke om brott kommer att låta sig biträdas vid förhör.

Biträdet bör inte ges någon direkt försvararroll. I stället bör biträdet ha i första hand en juridiskt rådgivande funktion för den som hörs. Därmed är det inte heller aktuellt att ge ett sådant biträde någon behörighet som kan liknas vid en försvarares eller ett målsägandebiträdes enligt rättes-

gångsbalken. Det är tillräckligt att biträdet har en rätt att närvara vid förhöret med den hörde.

Kvalifikationskrav

Det behöver sättas upp vissa kvalifikationskrav för den som ska uppträda som biträde vid förhör under förundersökning. I annat fall finns t.ex. risk för att förundersökningar saboteras genom att personer som ska höras tar med sig någon olämplig person till förhöret och påstår att denne har uppdrag som biträde. I 12 kap. 2 § RB finns kvalifikationskraven för rättegångsombud reglerade. Där anges att en part som ombud inte får använda någon annan än den som med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet är lämplig som ombud. Det lämplighetskravet gäller även för försvarare under förundersökning och vid domstol (21 kap. 3 § tredje stycket RB). Regeringen delar utredningens bedömning att det saknas skäl att sätta kraven högre än de som redan enligt nuvarande ordning gäller för privata försvarare. Regeringen ser inte heller något behov av särregler för biträden till andra förhörspersoner än misstänkta. Det bör därför kunna göras en hänvisning till de krav som ställs på försvarare. Den föreslagna hänvisningen till 21 kap. 3 § RB bör dock preciseras på så sätt att hänvisningen görs till det tredje stycket i den paragrafen. En sådan hänvisning medför att det nästan undantagslöst kommer att bli fråga om jurister.

Skulle det senare bli aktuellt att förordna biträdet som offentlig försvarare eller målsägandebiträde är det givetvis nödvändigt att biträdet uppfyller de kvalifikationskrav som gäller för att få ett sådant uppdrag.

Begränsningar i rätten att närvara

Svarar biträdet inte mot de krav som ställs på en försvarare, bör undersökningsledaren ha möjlighet att bestämma att biträdet inte får närvara vid förhöret.

Om biträdet inte rättar sig efter vad undersökningsledaren bestämmer i fråga om rätten att ställa frågor till den hörde, kan bitrådets närvaro bedömas vara till men för utredningen. Undersökningsledaren bör då ha möjligheten att bestämma att biträdet inte får vara närvarande vid förhöret. Även om biträdet agerar på något annat sätt som är till men för utredningen bör undersökningsledaren kunna bestämma att biträdet inte får vara närvarande. Detta bör framgå av lag.

Genom att ta in bestämmelsen om rätten till biträde i 23 kap. 10 § RB i stället för som utredningen föreslår i 23 kap. 6 § RB tydliggörs att undersökningsledaren har de möjligheter att avvisa ett biträde som beskrivs ovan.

Regeringens förslag: En underrättelse till närstående om ett frihetsberövande ska lämnas tidigare och i flera fall än enligt nuvarande ordning.

En underrättelse ska som huvudregel lämnas redan vid gripandet och inte först vid anhållandet.

Underrättelseskyldigheten ska vidare omfatta fall där rätten häktar en icke anhållen person i hans eller hennes närvaro och fall där man verkställer ett häktningsbeslut som har meddelats i den häktades frånvaro.

Underrättelse ska också lämnas när den som har omhändertagits eller på annan grund är skyldig att stanna kvar hos polisen eller annan myndighet begär det eller det annars finns skäl för det.

Vid pågående brottsutredning får underrättelse inte lämnas förrän det kan ske utan men för utredningen.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas, får en sådan underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningens förslag omfattar dock inte någon underrättelseskyldighet i fall där rätten häktar en icke anhållen person i dennes närvaro eller fall där man verkställer ett häktningsbeslut som har meddelats i den häktades frånvaro (jfr 24 kap. 17 § RB). Utredningens förslag omfattar inte heller någon reglering av underrättelseskyldigheten i fall då frihetsberövandet har upphört.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte någon invändning mot förslaget. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att en utvidgning av underrättelseskyldigheten bör avse också de fall där rätten häktar en icke anhållen person som är närvarande vid rätten och de fall där man verkställer ett häktningsbeslut som har meddelats i den häktades frånvaro. Av praktiska skäl finns vidare enligt JO:s mening anledning att överväga införandet av någon slags tidsgräns, t.ex. att underrättelse endast behöver lämnas om frihetsberövandet varar längre än tre timmar. I fråga om ungdomar kan det dock enligt JO finnas ett behov av en kortare frist. Regleringen av underrättelseskyldigheten beträffande dem som hålls kvar för förhör med stöd av 23 kap. 9 § RB bör enligt JO tas in i 23 kap. RB och inte, som utredningen föreslår, i polislagen (1984:387). JO anför slutligen att det inte finns anledning att föreskriva någon underrättelseskyldighet annat än för de situationer där det är fråga om ett frihetsberövande som medför att den frihetsberövade inte själv kan kontakta någon i sin omvärld. Liksom JO tar *Justitiekanslern (JK)* och *Ekobrottsmyndigheten* upp frågan om det är påkallat med underrättelseskyldighet för kortvariga frihetsberövanden. JK tar också upp frågan om det bör finnas en underrättelseskyldighet när ett beslut att häkta en person i dennes utevaro verkställs och menar att den situationen bör behandlas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. JK för slutligen fram att

det inte torde vara nödvändigt att underrätta närstående i de fall där det med hänsyn till risken för att bevis undanröjs eller utredningen försvåras på något annat sätt ändå inte kan ske förrän frihetsberövandet redan har upphört.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande ordning

Enligt 24 kap. 9 § RB ska en anhållen persons närmaste anhöriga och andra personer som står den anhållne särskilt nära underrättas om anhållandet. Detsamma gäller när ett beslut om anhållande som har meddelats i personens frånvaro har verkställts. Underrättelseskyldigheten är inte ovillkorlig. En underrättelse ska enligt bestämmelsen lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen. Motivet för det undantaget är risken för att bevis undanröjs eller utredningen försvåras på något annat sätt, s.k. kollusionsfara. Vidare får underrättelse inte lämnas mot den anhållnes önskan, om inte synnerliga skäl föreligger.

Även förordningen (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. innehåller en föreskrift om underrättelse till närstående (12 §). Det gäller personer som har berövats friheten och är placerade i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest på någon annan grund än misstanke om brott. Enligt bestämmelsen ska sådana personer ges tillfälle att underrätta närstående om var de befinner sig. Bestämmelsen omfattar bl.a. den som har omhändertagits enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns det också regler om underrättelse till bl.a. vårdnadshavare (5 och 33 §§). I dessa fall avser underrättelsen brottsmisstanken som sådan och inte ett eventuellt frihetsberövande. Underrättelse ska inte lämnas om det är till men för utredningen eller om det annars finns särskilda skäl mot åtgärden.

I polislagen finns det ingen föreskrift om underrättelse till närstående. I sammanhanget kan dock nämnas att det i 17 § anges att ett omhändertagande enligt polislagen inte får orsaka den omhändertagne större olägenhet än som är oundvikligt och att den omhändertagne inte får underkastas någon annan inskränkning i sin frihet än som behövs med hänsyn till ändamålet med åtgärden samt ordning och säkerhet. En omhändertagen får därmed inte hindras från att kontakta en närstående eller någon annan när det saknas skäl för en sådan inskränkning.

En utvidgad underrättelseskyldighet

Som framgår av föregående avsnitt saknas en mer heltäckande reglering av rätten för frihetsberövade att underrätta närstående om frihetsberövandet och om var han eller hon befinner sig. Dessutom har CPT vid besök i Sverige kunnat konstatera att polisens handläggning av sådana underrättelser varierar från fall till fall.

Underrättelseskyldigheten till närstående tjänar syftet att vara ett skydd mot övergrepp från det allmännas sida gentemot den enskilde. Det

kanske främsta syftet med underrättelseskyldigheten i vårt land är dock att anhöriga och andra inte ska behöva oroa sig över var deras närstående har tagit vägen och att den som har frihetsberövats i många fall kan känna sig bättre till mods av vetskapen om att någon närstående vet var han eller hon befinner sig.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen – i likhet med utredningen – att den formella underrättelseskyldigheten om frihetsberövande, som innefattar uppgift om var den frihetsberövade befinner sig, ska utvidgas. Utvidgningen av underrättelseskyldigheten bör göras så att CPT:s synpunkter tillgodoses. Den nya regleringen bör ha ett brett tillämpningsområde.

Det finns flera kategorier av frihetsberövanden vid vilka en utvidgad underrättelseskyldighet bör tillämpas.

Det gäller *för det första* personer som har frihetsberövats med anledning av misstanke om brott. För dessa föreslås att den nuvarande ordningen som förutsätter att ett anhållningsbeslut meddelats för att underrättelseskyldigheten ska inträda ändras så att skyldigheten i fortsättningen kommer att inträda redan vid gripandet. Underrättelseskyldigheten bör alltså som huvudregel inträda tidigare än enligt gällande regler. När ett beslut att anhålla någon har meddelats i personens frånvaro bör underrättelseskyldigheten, i likhet med vad som gäller enligt nuvarande ordning, inträda när beslutet har verkställts.

I detta sammanhang finns det anledning att ta upp den remisskritik som rör frågan om det bör finnas någon underrättelseskyldighet vid mycket kortvariga frihetsberövanden. *JO* och *Ekobrottsmyndigheten* menar att det av praktiska skäl finns anledning att överväga om det bör införas någon form av tidsgräns. Det är dock förenat med betydande svårigheter att i lag fastställa en tidsgräns som passar för alla fall. *JO* har också framhållit att det beträffande ungdomar kan finnas behov av en kortare tidsgräns än beträffande övriga kategorier. Vidare finns en risk för att ett införande av en tidsgräns leder till att underrättelsen till den anhörige onödigt fördröjs. På grund av det anförda bör man enligt regeringens mening undvika att reglera den tid som ett frihetsberövande ska vara för att en underrättelseskyldighet ska inträda.

En annan fråga av betydelse vid mer kortvariga frihetsberövanden är hur polisen bör handla när någon underrättelse inte har kunnat lämnas under den tid som den frihetsberövade har varit tvungen att stanna kvar hos polisen. Orsaken till detta kan vara att det inte har varit möjligt att få tag på en viss närstående inom kort tid eller att någon underrättelse inte har kunnat lämnas med hänsyn till utredningsläget. Frihetsberövandet har helt enkelt upphört innan någon underrättelse har kunnat lämnas. I dessa fall bör inte myndigheten vara skyldig att lämna någon underrättelse. Detta bör framgå av lag. Vad som nu sagts hindrar dock inte att det i vissa fall kan vara lämpligt att en underrättelse lämnas trots att frihetsberövandet har upphört. Det gäller inte minst när ungdomar har varit frihetsberövade.

Förutom då någon grips eller anhålls anser regeringen i likhet med *JO* att en utvidgad underrättelseskyldighet även bör avse fall där rätten häktar en icke anhållen person som är närvarande vid rätten och fall där man verkställer ett häktningsbeslut som har meddelats i den häktades frånvaro (jfr 24 kap. 17 § RB). Regeringen föreslår således att underrät-

telseskyldigheten utvidgas till att avse även dessa fall. Bestämmelsen bör placeras i RB.

För det andra bör den utvidgade underrättelseskyldigheten omfatta personer som är skyldiga att stanna kvar hos polisen på någon annan grund än gripande, anhållande eller häktning och där 12 § förordningen om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. inte är tillämplig. Bestämmelser om underrättelseskyldighet bör införas i polislagen och omfatta dem som har omhändertagits enligt polislagen eller enligt de särskilda föreskrifter som anges i 11 § den lagen och andra som på annan grund är skyldiga att stanna kvar hos polisen. Det finns enligt regeringens mening inte anledning att – som *JO* föreslår – bryta ut regleringen av underrättelseskyldigheten beträffande dem som hålls kvar för förhör med stöd av 23 kap. 9 § RB och placera de bestämmelserna i RB. Det naturliga är att alla bestämmelser om underrättelseskyldighet som avser andra åtgärder än gripande, anhållande och häktning placeras i samma lag.

Underrättelseskyldighetens utformning

Den nuvarande regleringen av underrättelseskyldigheten i 24 kap. 9 § RB och motsvarande reglering i 12 § förordningen om behandling av häktade och anhållna m.fl. skiljer sig åt. För anhållna föreskrivs att en underrättelse ska lämnas till närstående medan det i de andra fallen inte finns någon sådan absolut regel. För dessa fall gäller i stället att den som har berövats friheten själv får avgöra den saken genom att han eller hon ska få tillfälle att underrätta sina närstående om sin vistelseort. Det finns enligt regeringens mening ingen anledning att beträffande de personer som gripits, anhållits eller häktats eller när ett anhållnings- eller häktningsbeslut har verkställts föreskriva en annan ordning än den som f.n. gäller för anhållna.

När det däremot gäller omhändertagna personer eller de som av annan anledning är skyldiga att stanna kvar hos polisen gör regeringen samma bedömning som utredningen, nämligen att det är tillräckligt att det införs en rätt att underrätta eller låta underrätta en närstående. En underrättelse bör alltså som huvudregel lämnas först om den omhändertagne eller den som är skyldig att stanna kvar hos polisen begär det. Med en sådan reglering torde någon fråga om att underrätta anhöriga sällan uppkomma om den frihetsberövade själv har möjlighet att kontakta någon i sin omvärld.

Vilka ska underrättas och av vem?

När det gäller frågan om vilka som ska underrättas anges i 24 kap. 9 § RB att den anhållnes "närmaste anhöriga och andra personer som står den anhållne särskilt nära" ska underrättas. Bland annat mot bakgrund av den praktiska tillämpningen av bestämmelsen har utredningen kommit fram till att det inte bör krävas annat enligt författningstexten än att "någon av" den frihetsberövades närmaste anhöriga ska underrättas alternativt någon annan person som står denne särskilt nära. Ingen remissinstans invänder mot detta. Även regeringen anser att det i fortsättningen

inte bör finns någon formell skyldighet att underrätta fler än en person om frihetsberövandet. Prop. 2007/08:47

En remissinstans anser att det i 27 § polislagen bör tas in en bestämmelse av innebörd att det av protokollet över åtgärden ska framgå vem av den frihetsberövades anhöriga som har underrättats och när det har skett. Regeringen delar dock utredningens bedömning att någon sådan komplettering inte behövs eftersom 27 § polislagen redan i sin nuvarande lydelse måste anses ge uttryck för att sådana uppgifter ska dokumenteras.

Lika med utredningen anser regeringen att det saknas anledning att i författningstexten peka ut vem som ska lämna underrättelsen, polisen eller den frihetsberövade själv. Den frågan får vara upp till polisen att avgöra, bl.a. mot bakgrund av utredningsläget i en eventuell pågående förundersökning.

Begränsningar i underrättelseskyldigheten

Enligt nuvarande ordning är underrättelseskyldigheten i 24 kap. 9 § RB villkorad av att underrättelsen kan lämnas utan men för utredningen. Kollusionsfara kan alltså medföra att underrättelsen skjuts upp och kan även påverka valet av vem som underrättas. Som nämns ovan kan utredningsläget även påverka om den frihetsberövade själv ska få lämna underrättelsen eller om det ska ske genom polisens försorg. Även den utvidgade ordning med underrättelse som föreslås i denna proposition bör vara villkorad av att underrättelsen kan lämnas utan men för utredningen.

I övrigt finns det i 24 kap. 9 § RB ett undantag som anger att en underrättelse inte utan synnerliga skäl får lämnas mot den anhållnes önskan. Ett sådant undantag, som bör formuleras i enlighet med vad *Göteborgs tingsrätt* föreslår, bör finnas även i fortsättningen.

6 Ikraftträdande

Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår därför att ändringarna ska träda i kraft den 1 april 2008.

När det gäller processrättslig lagstiftning är utgångspunkten att nya regler ska tillämpas genast efter ikraftträdandet. Det innebär att nya regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. Några övergångsbestämmelser med anledning av förslagen i denna proposition behövs därför inte.

Regeringens bedömning: Förslagen kan genomföras inom ramen för befintliga anslagsramar.

Utredningens bedömning: Utredningen gör ingen särskild bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av nu aktuella förslag.

Remissinstanserna: *Domstolsverket* är av uppfattningen att den föreslagna rätten till biträde under förundersökningen kommer att medföra merkostnader.

Skälen för regeringens bedömning: Kostnaderna för ett sådant biträde till förhörsperson som regeringen föreslår ska bekostas av förhörspersonen. Skulle biträdet senare komma att förordnas som offentlig försvarare eller målsägandebitråde, är det möjligt för försvararen eller målsägandebiträdet att få viss ersättning retroaktivt för arbete som har utförts före förordnandet. En sådan rätt till retroaktiv ersättning finns dock redan enligt nuvarande regler när undersökningsledaren tillåter att en förhörsperson får biträdas av någon som senare utses till t.ex. offentlig försvarare. Vidare torde det faktum att visst arbete utförts före förordnandet inte nödvändigtvis innebära att den totala mängden arbete blir större än om allt arbete utförts efter förordnandet. Mot den angivna bakgrunden gör regeringen bedömningen att den föreslagna rätten till biträde inte kommer att medföra några merkostnader av betydelse. I övrigt kan det allmännas kostnader för att genomföra de förslag som läggs fram i propositionen hållas låga. Det rör sig främst om kostnader för informations- eller utbildningsinsatser. Regeringen gör således bedömningen att förslagen kan genomföras inom ramen för befintliga anslagsramar.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

23 kap. Om förundersökning

10 §

Undersökningsledaren *bestämmer, med de begränsningar som följer av andra-sjätte styckena, vem som får närvara vid förhör.*

Vid förhör *ska såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.*

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen och biträdet svarar mot de krav som ställs på försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte och hans eller hennes försvarare har rätt att närvara vid förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 § andra stycket. Vid andra förhör får försvararen närvara, om det kan ske utan men för utredningen.

Målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

Är den som hörs under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får *besluta att det som har förekommit vid förhör inte får uppenbaras.*

Paragrafen innehåller regler om vilka som får närvara vid förhör under förundersökningen. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I det nya *tredje stycket* införs en bestämmelse som innebär att andra än de som har delgivits misstanke om brott får en formell rätt att ha ett biträde närvarande vid förhör under förundersökningen. Att en försvarare har rätt att vara närvarande vid förhör under förundersökningen gäller sedan tidigare (se fjärde stycket som motsvarar delar av det nuvarande andra stycket). Rätten till biträde kommer att gälla alla som förhörs under förundersökningen, dvs. personer som visserligen inte är skäligen misstänkta men som inte heller är fria från misstanke samt vittnen och målsägande. Rätten att ha ett biträde närvarande förutsätter att det kan ske utan men för utredningen. Kvalifikationskraven för biträdet kommer genom hänvisningen till 21 kap. 3 § tredje stycket RB att vara desamma som för försvarare. Om biträdet inte svarar mot de krav som ställs på försvarare, kan undersökningsledaren bestämma att biträdet inte får närvara vid förhöret (jfr första stycket). När det gäller rätten att yttra sig vid förhöret gäller 23 kap. 11 § RB. Det krävs alltså tillstånd av undersökningsledaren för att biträdet ska få ställa frågor. Skulle biträdet inte respektera undersökningsledarens instruktioner i det avseendet, kan den situationen uppkomma att biträdets närvaro bedöms vara till men för utredningen. Undersökningsledaren kan då bestämma att biträdet inte får vara närvarande vid förhöret. Även om biträdet agerar på något annat sätt som är till men för utredningen kan undersökningsledaren bestämma att biträdet inte får vara närvarande. Biträdet kommer också att omfattas av ett eventuellt beslut av undersökningsledaren om tystnadsplikt enligt sista stycket i förevarande paragraf rörande det som förekommit vid förhöret. Rätten till biträde kommer också att gälla vid förhör som sker i samband med rättsligt samarbete genom hänvisningar i bl.a. lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 1 kap. 2 § och 2 kap. 10 §) och lagen (1957:668) om utlämning för brott (se 16 § första stycket).

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga eller redaktionella. Några sakliga ändringar är inte avsedda.

24 kap. Om häktning och anhållande

9 §

När någon grips eller anhålls eller *när* ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket verkställs, *ska* den frihetsberövade få besked om det brott som han *eller hon* är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om att en misstänkt vid ett frihetsberövande ska underrättas om det brott som han eller hon är misstänkt för och grunden för frihetsberövandet.

De nuvarande andra och tredje meningarna om underrättelse till närstående utgår. Frågor om underrättelse till närstående vid frihetsberövande regleras i stället i den nya 21 a §.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

21 a §

När någon har frihetsberövats genom gripande enligt 7 § första stycket, genom överlämnande till en polisman enligt 7 § andra stycket och då inte har frigivits, genom anhållande eller genom häktning enligt 17 §, ska någon av den frihetsberövades närmaste anhöriga eller någon annan person som står den frihetsberövade särskilt nära underrättas om frihetsberövandet så snart det kan ske utan men för utredningen.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om frihetsberövandet har upphört.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om underrättelse till närstående om frihetsberövande. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Skyldigheten att underrätta närstående om frihetsberövande, vilket innefattar uppgift om var den frihetsberövade befinner sig, utvidgas enligt *första stycket* så att skyldigheten inträder redan vid gripandet. Om det är fråga om ett s.k. envarsgripande inträder underrättelseskyldighet då den gripne har överlämnats till en polisman, dock under förutsättning att polismannen då inte friger den gripne. Vidare finns det en skyldighet att underrätta närstående om frihetsberövandet då någon har anhållits eller då ett anhållningsbeslut som meddelats i den misstänktes frånvaro har verkställts. Har underrättelse redan skett vid ett gripande som föregått anhållningsbeslutet ska någon ny underrättelse inte lämnas vid anhållandet. Underrättelse om frihetsberövandet ska också lämnas till närstående då rätten häktar en icke anhållen person i dennes närvaro och då man verkställer ett häktningsbeslut avseende en tidigare icke anhållen person som har meddelats i dennes frånvaro. Den krets av personer som kan komma i fråga för underrättelse är densamma som tidigare. Det finns dock inte längre någon skyldighet att underrätta fler än en person. Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen. När den tidpunkten infaller får avgöras av undersökningsledaren med hänsyn till utredningsläget.

Om den frihetsberövade motsätter sig att någon underrättas om frihetsberövandet, får underrättelse enligt *andra stycket* lämnas bara om det finns synnerliga skäl. Sådana skäl kan t.ex. vara att den frihetsberövade är underärig, har efterlysts som saknad eller lider av en allvarlig psykisk störning.

Av *tredje stycket* framgår att underrättelse inte behöver lämnas om frihetsberövandet har upphört. Har det t.ex. inte varit möjligt att få tag på en viss närstående eller har någon underrättelse inte kunnat lämnas med hänsyn till utredningsläget, är inte polismyndigheten skyldig att lämna någon underrättelse sedan frihetsberövandet har upphört. Detta hindrar dock inte att det i vissa fall kan vara lämpligt att en underrättelse ändå lämnas. Det gäller t.ex. när ungdomar har varit frihetsberövade.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

5 a §

Om den dömda genom att fly till Sverige försöker att helt eller delvis undandra sig verkställighet av ett frihetsstraff och fallet kan föranleda en framställning om

överförande av verkställighet, får den dömde, på begäran av behörig myndighet i Danmark, Finland, Island eller Norge, häktas om det finns risk för att han *eller hon* avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. *Det* som där sägs om offentlig försvarare *ska* tillämpas beträffande offentligt biträde i den mån annat inte följer av 36 §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning *ska*, om den dömde begär det, hållas senast två dagar efter det att en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter två veckor från det att beslut i häktningsfrågan senast meddelats.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. när tvångsmedel kan tillgripas.

I *andra stycket* anges bl.a. vilka bestämmelser i 24 kap. RB som ska tillämpas beträffande häktning och anhållande. Ändringen följer av att skyldigheten att underrätta närstående om frihetsberövande inte längre regleras i 24 kap. 9 § RB utan i 24 kap. 21 a § RB.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

25 c §

I fall som avses i 25 b § 1 och som kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet får den dömde, på begäran av behörig myndighet i den andra staten, häktas om det finns risk för att han *eller hon* avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. *Det* som där sägs om offentlig försvarare *ska* tillämpas beträffande offentligt biträde i den mån annat inte följer av 25 f §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning *ska*, om den dömde begär det, hållas senast två dagar efter det att en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter två veckor från det att beslut i häktningsfrågan senast meddelats.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. när tvångsmedel kan tillgripas.

I *andra stycket* anges bl.a. vilka bestämmelser i 24 kap. RB som ska tillämpas beträffande häktning och anhållande. Ändringen följer av att skyldigheten att underrätta närstående om frihetsberövande inte längre regleras i 24 kap. 9 § RB utan i 24 kap. 21 a § RB.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

17 a §

Om den som har omhändertagits enligt denna lag eller enligt sådana särskilda föreskrifter som avses i 11 § eller som på någon annan grund är skyldig att stanna kvar hos polisen begär det eller om det annars finns skäl för det, ska någon av hans eller hennes närmaste anhöriga eller någon annan person som står honom eller henne särskilt nära underrättas om åtgärden. Vid pågående brottsutredning får dock underrättelsen inte lämnas förrän det kan ske utan men för utredningen.

Om den berörde motsätter sig att någon underrättas om åtgärden, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Underrättelse behöver inte lämnas om åtgärden har upphört.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om underrättelser till närstående om frihetsberövande i vid bemärkelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Bestämmelsen om underrättelse avser personer som har omhändertagits enligt polislagen (se t.ex. 12, 13 och 14 §§) eller enligt sådana föreskrifter som avses i 11 § den lagen. Med det senare ledet avses t.ex. omhändertaganden enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, 47 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 10 kap. 17 § utlänningslagen (2005:716), 20 § lagen (1957:668) om utlämning för brott, 16 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge, 9 § lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling och enligt 21 kap. 10 § föräldrabalken. Bestämmelsen omfattar även andra fall där personen är skyldig att stanna kvar hos polisen utan att personen samtidigt är gripen, anhållen eller häktad (jfr de föreslagna bestämmelserna i den nya 24 kap. 21 a § RB). Det rör t.ex. när någon har hämtats, medtagits till förhör eller annars är skyldig att stanna kvar hos polisen för förhör (23 kap. 7–9 §§ RB) eller när någon har omhändertagits enligt 9 kap. 10 § RB i avvaktan på domstolsförhandling. Även frihetsberövanden inom ramen för det rättsliga samarbetet omfattas, se t.ex. 4 kap. 34 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Det behöver inte lämnas någon underrättelse annat än i de fall där den berörde själv begär det eller när det annars finns skäl för det. Det sistnämnda kan t.ex. röra situationer när denne är underårig, har psykiska problem eller är påverkad av droger. Om det pågår en brottsutredning får underrättelse inte lämnas förrän det kan ske utan men för utredningen. I övrigt hänvisas till författningskommentaren till 24 kap. 21 a § RB.

29 §

Det som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid Försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning. Föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 gäller även tjänsteman vid Kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd ska verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans *eller hennes* förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt ska överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid *Kustbevakningen* att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.

Bestämmelserna i 17 a § gäller också när någon är skyldig att under en brottsutredning stanna kvar hos någon annan myndighet än en polismyndighet.

I paragrafen behandlas vilka befogenheter enligt polislagen som tillkommer andra än polismän.

I det nya *ffjärde stycket* hänvisas till de föreslagna bestämmelserna i 17 a § om underrättelse till närstående om frihetsberövande. Enligt de bestämmelserna ska underrättelse ske i vissa fall när någon är skyldig att stanna kvar hos polisen, t.ex. för förhör enligt 23 kap. 9 § RB. Genom hänvisningen omfattar den skyldigheten även åklagare, Tullverket och Kustbevakningen när dessa bedriver brottsutredningsverksamhet.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga eller redaktionella.

Sammanfattning i betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (2003:74)

Rätt till juridiskt biträde vid förhör under förundersökning

Den som misstänks för brott har alltid rätt att välja att själv föra sin talan eller att låta sig biträdas av försvarare. Under förundersökningen inträder rätten att anlita försvarare så snart utredningen har kommit så långt att personen är skäligen misstänkt för brottet. Till skillnad från vid rättegångsbalkens tillkomst vid mitten av 1900-talet får den nu gällande uppfattningen anses vara att rätten att låta sig biträdas av försvarare inträder tidigare än så. Det innebär att även den som utan att vara delgiven misstanke om brott och som ska höras upplysningsvis under en förundersökning anses ha en rätt att anlita försvarare. Så tillämpas också bestämmelserna många gånger i praktiken.

Europarådets anti-tortyrkommitté har menat att alla som är skyldiga att stanna kvar hos de brottsutredande myndigheterna ska ha en formell rätt att anlita juridiskt biträde, oavsett om personen hålls kvar i egenskap av målsägande, misstänkt eller vittne, dvs. den rätten ska inte gälla enbart för skäligen misstänkta personer. Mot bakgrund av anti-tortyrkommitténs uttalanden föreslår vi att rätten till juridiskt biträde under förundersökningen ska utvidgas. Alla som förhörs under en förundersökning ska ha rätt att låta sig biträdas av en för den uppgiften lämplig person. När det gäller lämpligheten ska samma bestämmelser gälla som i dag gäller för försvarare.

Underrättelse till närstående om frihetsberövande

De brottsutredande myndigheterna har en skyldighet att underrätta en anhållens närmaste anhöriga och andra personer som står den anhållne särskilt nära om frihetsberövandet. Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen men får inte lämnas mot den anhållnes önskan, om inte synnerliga skäl finns. Sådana skäl kan finnas när t.ex. underåriga eller psykiskt störda personer anhålls. En underrättelseskyldighet finns också i fall när frihetsberövande har skett på annan grund än misstanke om brott och personen då har placerats i anstalt, häkte eller polisarrest. Europarådets anti-tortyrkommitté har när det gäller underrättelse till närstående om frihetsberövande angett att bestämmelserna ska gälla alla personer som berövas friheten av polisen och att gruppen frihetsberövade ska definieras brett.

Mot bakgrund av anti-tortyrkommitténs uttalanden föreslår vi att en underrättelse om att någon har frihetsberövats ska lämnas till närstående tidigare och i flera fall än som sker i dag. Sådant underrättelse ska som regel lämnas redan vid gripandet. Underrättelse ska också lämnas när den som har omhändertagits eller på annan grund är skyldig att stanna kvar hos polisen eller hos myndighet under brottsutredning begär det eller det annars finns skäl för det. Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, men om den frihetsberövade inte önskar att

någon underrättas om frihetsberövandet, får underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

Prop. 2007/08:47
Bilaga 1

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken dels att 23 kap. 6 § och 24 kap. 9 rättegångsbalken ska ha följande lydelse,

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap. Om förundersökning

6 §

Under förundersökningen må förhör hållas med envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen.

Under förundersökningen får förhör hållas med envar, som antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen.

Den som förhörs enligt första stycket får vid förhöret biträdas av en för ändamålet lämplig person. I fråga om lämpligheten gäller vad som föreskrivs för försvarare i 21 kap. 3 §.

24 kap. Om häktning och anhållande

9 §

Då någon grips eller anhålls eller då ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket verkställs, ska den frihetsberövade få besked om det brott som han är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. *En anhållens* närmaste anhöriga och andra personer som står den anhållne särskilt nära ska underrättas om *anhållandet* så snart det kan ske utan men för utredningen. *En sådan underrättelse får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.*

Då någon grips eller anhålls eller då ett anhållningsbeslut enligt 8 § första stycket verkställs, ska den frihetsberövade få besked om det brott som han är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. *Någon av den frihetsberövades* närmaste anhöriga eller *någon annan person* som står den frihetsberövade särskilt nära ska underrättas om *frihetsberövandet* så snart det kan ske utan men för utredningen. *Om den frihetsberövade inte önskar att någon underrättas om frihetsberövandet, får en sådan underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.*

Härigenom föreskrivs i fråga om polislagen (1984:387)

dels att 29 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 a §

Om den som har omhändertagits enligt denna lag eller särskilda föreskrifter som avses i 11 § eller som på någon annan grund är skyldig att stanna kvar hos polisen begär det eller om det annars finns skäl för det, ska någon av dennes närmaste anhöriga eller någon annan person som står denne särskilt nära underrättas om åtgärden. En sådan underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för en utredning om brott. Om den berörde inte önskar att någon underrättas om frihetsberövandet, får en sådan underrättelse lämnas bara om det finns synnerliga skäl.

29 §

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan väktare eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd ska verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 § gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt ska överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid kustbevakningen att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.

Bestämmelsen i 17 a § gäller också när skyldighet finns att under brottsutredning stanna kvar hos någon annan myndighet än

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Gävle tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande Rådet, Brottsoffermyndigheten, Datainspektionen, Kustbevakningen, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Tullverket, Skatteverket, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Post- och telestyrelsen, Vägverket, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Sveriges advokatsamfund, Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Svenska Kommunförbundet, Polisförbundet, Sveriges Akademikers Centralorganisation (Jusek), Sveriges Domareförbund, TeliaSonera Sverige AB, Tjänstemännens Centralorganisation och Vodafone Sverige AB.

Landsorganisationen i Sverige, Amnesty International, Bredbandsbolaget, Stiftelsen Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter och Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter har beretts tillfälle att avge yttrande men har avstått från att yttra sig.

Yttranden har också inkommit från IT-Företagen, Svenska UMTS-Nät AB och Tele 2 Sverige AB.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2007-12-11

Närvarande: f.d. justitierådet Nina Pripp, regeringsrådet Nils Dexe och justitierådet Lars Dahllöf.

Utvidgad rätt till biträde vid förhör under förundersökning, m.m.

Enligt en lagrådsremiss den 6 december 2007 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,
3. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
4. lag om ändring i polislagen (1984:387).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Magnus Medin.
Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 december 2007

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, statsråden Olofsson, Odell, Bildt, Ask, Husmark Pehrsson, Leijonborg, Larsson, Erlandsson, Torstensson, Carlgren, Hägglund, Björklund, Carlsson, Littorin, Borg, Malmström, Sabuni, Billström, Adelson Liljeroth, Tolgfors, Björling

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition 2007/08:47 Utvidgad rätt till biträde vid förhör under förundersökning, m.m.